
DIN ISTORIA CATASTROFELOR NATURALE. INUNDAȚIILE LA SIGHIȘOARA

Nicolae Teșculă

Istoria a fost mult timp legată de evenimente, de personalități și a neglijat un aspect esențial pentru înțelegerea evoluției civilizației umane, impactul avut de mediul înconjurător, asupra destinului comunităților, a popoarelor și a continentelor, contribuind decisiv la ceea ce, azi, numim cultură și civilizație umană.

Anul 1929 aduce prin apariția în Franța a revistei *Annales d'histoire économique et sociale* o cotitură în domeniul muzei Clio, cu apelul făcut la interdisciplinaritate, prin legături cu științe înrudite, cum ar fi geografia, psihologia socială, sociologia, cu ajutorul cărora, istoricii au încercat să arate, dintr-o perspectiva a *istoriei totale*, modul de dezvoltare a societății umane.¹

Destinul locuitorilor orașului nostru a fost și este strâns legat de râul Târnava Mare, care străbate urbea, care a oferit și oferă surse de energie, dar în același timp este capricios și prin inundații a provocat dezastre. Pe lângă atacuri militare, umflarea apelor a fost, una dintre cele mai mari pericole cu care strămoșii noștri s-au confruntat. Mai ales pentru Orașul de Jos acestea au reprezentat o amenințare reală.

Intr-un manuscris care se găsește la Biblioteca muzeului, profesorul R. Jacobi², arăta că prima informație asupra unei inundații la Sighișoara o avem la anul 1526 și apoi cu o ciclicitate de 10 ani acest dezastru natural a lovit de multe ori orașul nostru. Cele mai multe informații și descrieri ale unei inundații le avem pentru anul 1771, când în *Sächsischer Hausfreund*, din anul 1852 avem un articol de trei pagini, unde se menționează: „În timpul primei părți a lunii august 1851 țara noastră a fost încercată din toate părțile de puternice ploi torențiale și după acestea de inundații devastatoare. Erau puține locurile, care să fie cruțate de furia văilor celor două Târnavе. Târnava Mare s-a ridicat puternic în țară până la maluri și ne-a păcălit, nu cu mersul său liniștit și nesticăcios, ci sălbatic și violent, distrungându-le și îngropându-le în noroiul adânc averea anevoios câștigată a locuitorilor. Cea mai mare dintre toate inundațiile Târnavеi, de a cărui importanță avem până azi vești, a avut loc prin ridicarea importantă a apei la anul 1771. Deversarea o avem menționată la Sighișoara prin relatări contemporane și prin amintiri de 92 de ani, care întotdeauna au fost viguroase, ca a următoarei informații:

1 Asupra apariției și dezvoltării Școlii Analelor vezi: Simona Nicoară, Toader Nicoară, *Mentalități colective și imaginar social. Istoria și noile paradigme ale cunoașterii*PUC/Mesagerul, Cluj - Napoca, 1996, passim.

2 Dr. R. Jacobi *Hochwässer in Schäßburg*, mss, Biblioteca Muzeului de Istorie Sighișoara, passim.

În iulie 1771 au fost așa de multe ploii torențiale, că (...) pârâurile și șanțurile au condus o cantitate de apă așa de mare în Târnăvă, care era de mai multe zile până în margini la maluri. (...) Râul a ieșit puternic la 18 iulie din malurile sale, lovind și inundând repede părțile adiacente din Orașul de Jos, grădinile și câmpurile. Concomitent cu râul s-a ridicat și pârâul Șaeș. În zadar au apărut împotriva forței sale casele și pivnițele, că venea nu doar apa, ci și noroiul, ca un puhoi. În câteva clipe apa invada adânc în toate pivnițele și doar întâmplător casele, așa că întreaga piață până la casa comandamentului, azi casa economică a orașului³ (era inundată n.n.), apa a depășit podeaua a caselor din Baiergasse și sub ferestrele acestora totul era acoperit.⁴

Priveștiștea orașului inundat este una cutremurătoare, având o forță de distrugere extraordinară măturând totul în cale, dar mai bine să lăsăm textul să vorbească: „Impunătoare, dar și periculoasă, era imaginea, dintr-un deal în altul era inundat (totul n.n.) și apa în a sa sălbăticie și spumegând la suprafață închisă în numeroase amestecuri, a adus case întregi, pomi, poduri, șoproane, case din lemn, lucruri din casă (...) ș.a.m.d., din care, chiar și un leagăn cu un copil se găsea fără salvare în mijlocul valurilor. Un butoi de vin întreg a ieșit dintr-o pivniță din Baiergasse și a fost lăsat în nămol în Venchi.

Deja forța continuă năvolnică a apei avea să distrugă pe de-a întregul cele două poduri mari de pe Târnăvă, în dreptul (străzii n.n.) Baiergasse și la Fischhof (!? n.n.), iar al treilea din Venchi le va urma curând. Deja podul Siechhof stătea într-o curte de maier, adus de ape; așa le-a fost oferit spectatorilor adunați o priveștiște înfricoșătoare, cu casa încă în picioare a maierului Georg Frank sau după amintirile naratorului Michael Henning, care singur a rămas în casa sa și ca să scape de puhoi a făcut o spărtură pe vârful acoperișului din șindrila și de aici cu o voce deznădăjduită striga. Acum nu mai stătea în puterea omenească, fără o barcă, fără o plută nu-l putea apăra nimeni. Așa a stat până într-un târziu, singur înconjurat de valurile înalte, care aveau să înnece (...) casele vecine cu puternice lovituri ce trosneau ca un cutremur; părea să fie o victimă a apei morții.

În această situație se urcă evlavios preotul Trausch pe Dealul Crucii⁵ și de aici a stat suspendat în mare pericol ridicând o rugăciune în fața morții. Prin aceasta s-a simțit în așa mare grad încrezător, că a așteptat liniștit răsăritul destinului său până ce apa a scăzut și salvarea sa a fost posibilă.⁶

3 Este vorba de clădirea numită popular azi Poșta Veche

4 „Die Überschwemung Schäßburgs im Jahre 1771” in *Sächsischer Hausfreund. Ein Kalender für Siebenbürgen zur Unterhaltung und Belehrung auf Schaltsjahr 1952*, Neue Folge des siebenbürgisch-deutschen Volksbuches XIV Jahrgang, p. 111.

5 este vorba de partea de sus a străzii Ștefan cel Mare.

6 *Ibidem*, p. 112.

Această atmosferă încărcată a perturbat viața locuitorilor lăsând urme adânci în memoria colectivă a locuitorilor: „*A durat două zile până când râul s-a întors în malurile sale, însă calea între cele două maluri a rămas suspendată din cauza lipsei podurilor*” și a grosimii nămolului. Un eveniment de care o femeie în vârstă își aduce aminte cu multă însuflețire ne oferă următoarea poveste:

„*În acest timp veneau 8 măcelari sighișoreni, printre care și soțul naratoarei, care atunci era un tânăr flăcăiandru cu tatăl său, din iarmarocul de Sânpetru, unde aveau să cumpere vite. Întorcându-se spre casă au auzit, că au fost distruse toate podurile peste Târnava și nu puteau trece, au plecat prin Reissel pe o ridicătură a Galgenberg-ului⁷ către grădina cu albine, proprietate a tatălui vitreg al bătrânei doamne și, aici, au așteptat scăderea râului. Cu toate acestea nu aveau provizii și încă trei zile au folosit pe cele ale maierului român. Pe predicatorul din Siechhof,⁸ (...) îl vor fi primit ospitalier, că legătura cu malurile de dincolo nu au putut fi stabilite în următoarele trei zile*”⁹

Făina nu a fost îndeajuns să le astâmpere foamea și așa că au urcat pe deal de unde: „... *strigară către dealul opus să-i poată auzi apropiații (...) cu greu au primit răspuns, după o lungă așteptare la malul de dincolo. Au umplut un butoiș de 10 vedre cu toate alimentele și un devotat și minunat înotător Bernhard a înotat și a tras și a adus doritele provizii.*”¹⁰

În cele din urmă cu lemnul de construcții au ridicat un podeț și legătura dintre cele două maluri a fost restabilită. Apoi continuă relatarea: „*Sighișoara a dat dovadă de noroc în aceste evenimente fără să fie deplânse vieți omenești. Pe teritoriul orașului s-a găsit doar un singur cadavru, care era al unei doamne necunoscute. Totuși distrugerea în case și curți, devastarea câmpului a depășit toate închipuirile și în anii următori era lipsă în special de alimente, lipsa a fost așa resimțită, că prețurile acestora au fost așa de înalte, cum era pe timpul de foamete.*

*Ca înălțime inundațiile din 1771 au ajuns să lase urme încă pe deplin vizibile ca partea din spate a așa numitei curți Pfaftenmaierhof (?! n.n.). Această inscripție arată înălțimea puhoiului de aproximativ 21 de picioare peste media albiei Târnavei.*¹¹ După o serie de relatări din același timp a depășit cunoscuta urmă a apei din 1668 și inundația din 1834 care deși mare nu se ridică la o asemenea înălțime ca cea din 1771, care era cu 22 de țoli mai mare¹².”¹³

7 Azi parte a Dealului Gării în zona străzii Tudor Vladimirescu.

8 Este vorba de preotul Trausch de la Biserica Leproșilor

9 *Ibidem*, p.113.

10 *Ibidem*.

11 aproximativ 6,3 metri înălțime.

12 aproximativ 5,5 metri.

13 *Ibidem*, p. 114.

În continuarea cronicii lui Georgius Kraus din Turnul cu Ceas, scrisă de notarul orașului Martin Gottlieb Csech von Sterinheim, legat de această dezastroasă inundație se arată: „ Numai puține șoproane din Baiergasse au stat în fața apelor înalte ale râului Târnavă și a pârâului Șaeș, apa a umplut toate încăperile. A umplut toate podurile mai și mici, clădiri, șuri, șoproane, grajduri grădini și garduri, care erau în apropierea Târnavei, doborând pomi viguroși și distrugând recolta de pe pământ...”¹⁴

Pentru secolul al XIX-lea cele mai mari inundații a avut loc în anii 1850-1851, când pârâul Șaeș și Târnavă au lovit două zile pe locuitorii din Untere Baiergasse. Aceste inundații au determinat autoritățile locale să caute soluții pentru evitarea lor. Cea mai importantă va fi mutarea cursului pârâului Șaeș.

La acea vreme Sighișoara era unul dintre cele mai mari orașe din Ardeal. După recensământul din 1850 în oraș erau 7203 suflete, care după naționalitate se împărțeau astfel: 4777 sași, 1742 români, 383 maghiari, 273 țigani, 2 boemieni, 1 cazac, 4 austrieci și 6 evrei.¹⁵

Pentru această perioadă relatările le avem din ziarele sibiene și brașovene, care aveau în orașul nostru corespondenți . Nu cunoaștem cine erau aceștia, însă probabil erau profesori ai Școlii din Deal. Pentru perioada dinaintea revoluției de la 1848 știm că Georg Daniel Teutsch era corespondent la foile brașovene.¹⁶

În septembrie 1850 după o vreme ploioasă, ziarul sibian relatează: „ Sighișoara, la 4 septembrie. Din păcate, putem da acum și corespondențe sighișorene cu rapoarte legate de inundații. În 2 ale a(cestei n.n.) l(uni n.n.) orașul nostru a fost bântuit de o inundație, cum nu și-au mai amintit nici cei mai vechi și mai bătrâni locuitori. Mai mult de două treimi din oraș a fost ocupată de apa pârâului (...) și a râului Târnavă. În puhoi și-au pierdut viața numeroși oameni, și la locuințe și alte averi s-au produs multe stricăciuni. În afară de acestea au fost blocate comunicațiile cu orașul, fiind distruse în calea apelor nu doar podurile și podețele de aici, ci și numeroase poduri și terasele de pe dealuri.”¹⁷

Toamna anului 1851 va aduce alte inundații:“ Sighișoara, 5 septembrie. Un capricios ghinion ne-a lovit. În urma ploilor căzute din ultimele zile ale lui august rapid în timpul nopții de 1 spre 2 septembrie pârâul Șaeșului a cunoscut o mare înălțime, (...) (peste 5 mile și 800 de picioare) în fiecare loc este dublu periculoasă. La 2 septembrie

14 Arhivele Naționale ale României, Serviciul Regional Mureș, Fondul nr. inv. 322 Colecția de documente a Muzeului de Istorie Sighișoara, Dosar nr. 21, Continuarea cronicii din Turnul cu Ceas a lui Georgius Kraus pentru perioada 1681-1775, f. 5, p. 10.

15 *Siebenbürgen Bote*, nr. 199, Hermanstadt, den 16. Dezember 1850, s. 906.

16 Vezi aici lucrarea Elei Cosma *Presa săsească și revoluția din Transilvania 1848/1849*. *Sächsische Presse und Revolution in Siebenbürgen 1848/1849*, Cluj-Napoca/Heidelberg, 2002.p. 23.

17 *Siebenbürgen Bote*, nr. 143 Hermannstadt, den 8. September 1851, p. 687.

către ora 10 avea apa o așa de mare înălțime, că de-a lungul legăturilor celor două maluri ale pârâului, care în Orașul de Jos curge aproape pe întreaga suprafață, s-a ridicat în așa fel încât toate ulițele au fost acoperite de apă.” Atât de mare a fost apa în unele case, încât a ajuns la primul etaj al caselor de pe strada Baiergasse de Jos (azi str. 1 Decembrie 1918) și a ajuns să inunde până și piața orașului (azi P-ța Hermann Oberth).¹⁸

Această situație se va repeta câteva zile mai târziu, când același ziar arată: „ Sighișoara. La 16 ale a(cestei n.n.) l(uni n.n.) locuitori unei părți însemnate a orașului nostru au fost cuprinși de îngrijorare datorită ploilor, luni dimineața și mai apoi către amiază. Seara după orele 5 ne-am trezit cu o furtună, cum rar s-a mai întâlnit în luniile de vară în țara noastră. Fulgerele au lovit o casă de pe deal, însă nu a provocat pagube însemnate. Ploaia, care a venit cu furtuna, nu era puternică; în zona pârâului Șaeș, în partea de sus a orașului a apărut o rupere de nori, apoi pe la orele 7,45, deodată aceasta a provocat într-un sfert de oră o ridicare de 10 până la 12 picioare¹⁹ a apei și a inundat o mare parte a orașului de jos, (...) intrând în locuințe și pivnițe.”²⁰

Acum s-a considerat că pentru a asigura viața locuitorilor de inundații este absolut necesară mutarea cursului Șaeșului, care trecea prin Untere Baiergasse: “ Sigur, că este o problemă de viață asigurarea orașului în fața inundațiilor (...) descurajator este că creșterea apelor nu trebuie să fie căutată a se opri prin îndiguiri...”²¹ Se căutau soluții, se găsesc posibilități, dar mecanismul administrativ se mișcă greu și redactorul ziarului se arată extrem de circumspect: „ Dar cum va fi ajutat (orașul n.n.)? În fapt, cine cunoaște realitățile interne ale Sighișoarei, nu a dat ce-a mai buna soluție. Autoritățile și comuna, care nu a putut să fixeze bazele unei cazarme,și care nu a fost în stare într-un timp lung să ridice o casă economică a orașului, cum va putea să realizeze devierea pârâului (Șaeș n.n.) la timp, dacă au rămas, vechile proiecte și idei adunate înainte de 1805 (...)! O petiție a mai multor cetățeni pentru asigurarea Sighișoarei în fața inundațiilor, către Î(naltul n.n.) Guberniu (cerea n.n.) să se stabilească de către o comisie, elaborarea unui proiect pentru un plan (de deviere a pârâului n.n.), deoarece pentru realizarea sa a fost impus de către municipalitate, contribuabililor, un impozit între 3-12 cr(eițari n.n.) săptămânal, după avere; cu toate că petiția de mai multe săptămâni a fost înaintată, nu se știe cert, dacă s-a rezolvat problema comisiei! Și este o nevoie urgentă!”²²

Această ritmicitate pustiitoare a apelor necesita din partea autorităților o serie de luări de poziție cu privire la soluțiile pe care trebuiau luate pentru salvarea urbei de la o distrugere sigură. Una dintre soluții era aceea de a desfința stăvilarul existent pe râul

18 *Der Satellit*, nr. 73, Kronstadt, den 10. September 1851, pp. 355-356.

19 aproximativ între 3-3,6 metri.

20 *Siebenbürgen Bote*, nr. 152 Hermannstadt, den 24. September 1851, p. 735

21 *Ibidem*

22 *Ibidem*

Târnava Mare, la capătul străzii Morii²³ și bineînțeles, de a se devia cursul Șaeșului. Ca urmare a cererii cetățenilor orașului, menționată mai sus, Guvernul Transilvaniei va detașa un inginer, care va propune și regularizarea pârâului Câinelui la vărsarea lui în Târnava.²⁴

Aceste proiecte de anvergură nu era pe placul tuturor. O opoziție era din partea breslelor tăbăcarilor și cizmarilor, care aveau ateliere în zona stăvilărilor și astfel credeau că interesele lor vor fi afectate. Acest lucru va duce la o dispută acerbă în ședințele consiliului orașenesc, unde tabără meșterilor breslași se dovedește a fi, totuși, minoritară.²⁵

Problemele vor fi rezolvate la începutul anului 1858 când în consiliul orașului se hotărăște realizarea lucrărilor pentru valea Șaeșului: „*Sighișoara la 12 ianuarie. La 13 ale a (cestei n.n.) l (uni n.n.) a hotărât adunarea comunității cu o majoritate covârșitoare, să se contracteze de la Banca Națională din Viena un credit de 100.000 până la 150.000 de fl. (orini n.n.), (...) printr-o dobândă de 7% în 32 de ani.*”. Cu acești bani va fi: “*Construită casa economică a orașului, ridicată primăria și va fi deviat definitiv Șaeșul; la ultima întreprindere se speră în ajutorul înaltului Aerariu, reprezentat de o suma consistentă.*”²⁶

În cele din urmă decizia va fi luată pentru devierea Șaeșului și în luna octombrie a aceluiași an are loc licitația pentru începerea lucrărilor: „*Sighișoara 8 octombrie. La 30 septembrie a avut loc licitația referitoare la devierea pârâului Șaeș. Întreprinderea, c cu toate costurile, notarul din Laslea J. Rether le-a ridicat la 47.900 fl (orini n.n.). Înalta ratificare a licitației se așteaptă azi și încă din toamnă vor începe lucrările.*”²⁷

Lucrările se vor termina abia în anul 1862, când după cum spunea profesorul Josef Haltrich: „... în sfârșit este gata greaua și costisitoare, dar și necesara lucrare, care a costat 50.000 de fl (orini n.n.), a mutării pârâului Șaeș. Miercuri, 26 februarie 1862 la orele 3 după amiaza, pârâul a intrat în noua sa albie.”²⁸

Se încheia, astfel, una dintre marile lucrări edilitare ale orașului nostru. Lucrarea putem spune că a fost una extrem de dificilă, deoarece nu existau mijloacele tehnice de azi, folosindu-se în special forța brațelor și ale animalelor de povară pentru transportarea milioane de metri cubi de pământ, realizându-se într-un timp relativ scurt, de doar 4 ani noul pat pentru albia pârâului.

23 este vorba de zona în care azi se găsesc Școala Generală Radu Popa și Policlinica.

24 *Der Satellit*, nr. 24, Kronstadt, den 23. März 1852, pp. 101-102.

25 *Idem*, nr. 26, Kronstadt, den 30. März 1852, pp. 113-114.

26 *Kronstädter Zeitung*, nr. 11, Mittwoch, den 17. Januar 1858, p. 42

27 *Idem*, nr. 121, Montag, den 11. Oktober 1858, p. 42

28 Josef Haltrich “Culturhistorische Skizzen aus Schässburg”, în *Sächsischer Hausfreund*, XXX, Jahrgang, Kronstadt, 1868, p. 70..

Importanța acestei lucrări edilitare este esențială pentru dezvoltarea ulterioară a orașului, nu putem spune că a oprit alte inundații, dar a avut două urmări deosebit de importante. Pe de o parte a limitat forța de distrugere a puhoiului de ape, orașul fiind de acum încolo afectat doar de revărsările Târnavei, iar pe de altă parte a contribuit la dezvoltarea economică a lui Untere Baiergasse care dintr-o uliță mărginașă va deveni principala stradă economică a Sighișoarei.

**AUS DER GESCHICHTE DER NATURKATASTROPHEN.
ÜBERSCHWEMMUNGEN IN SCHÄSSBURG
(Zusammenfassung)**

Nebst Militärangriffen und Epidemien, wurde Schäßburg auch von Überschwemmungen heimgesucht.

Da Schäßburg sich in dem Gebiet des Zusammenflusses zweier Bäche, Hundsbach und Schaaser Bach, mit der Großen Kokel befindet, hatte die Stadt schon seit ihrer Gründung infolge der überquellenden Gewässer gewaltig zu leiden.

Die Studie untersucht das Hochwasser von 1771, und die Überschwemmungen von Beginn der 50-er Jahre des XIX –ten Jahrhunderts. Es wird die gewaltige Zerstörung durch die Fluten, sowie die umfassenden Arbeiten an der Umleitung des Bettes des Schaaser Baches, um die Stadt von der Zerstörung zu bewahren geschildert.

Diese Umleitungsarbeiten konnten zwar das Überschwemmen der Stadt nicht verhindern, trugen jedoch zu der Abschwächung deren Ausmaßes bei und ermöglichten somit auch die weitere Entwicklung der heutigen 1. Decembrie 1918 Straße, dem kommerziellen Kern der Stadt.

